

नेपालका न्यायाधीशहरुको राष्ट्रिय सम्मेलन, २०७५ को समुद्घाटन समारोहमा माननीय महान्यायाधिवक्ता श्री अग्निप्रसाद खरेलले दिनु भएको शुभकामना मन्तव्य :

समारोहका अध्यक्ष सर्वोच्च अदालतका वरिष्ठतम् न्यायाधीशज्यू,
समारोहका प्रमुख अतिथि सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू,
समारोहका विशिष्ट अतिथि सम्माननीय उपराष्ट्रपतिज्यू,
समारोहका विशिष्ट अतिथि सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू,
समारोहका विशिष्ट अतिथि सम्माननीय प्रधान न्यायाधीशज्यू,
समारोहका विशिष्ट अतिथि सम्माननीय राष्ट्रिय सभाका अध्यक्षज्यू,
समारोहका अतिथि माननीय कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रीज्यू
सर्वोच्च अदालतका मुख्य रजिष्ट्रारज्यू,
नेपाल बारका अध्यक्षज्यू,
सहभागी माननीय न्यायाधीशज्यूज्यूहरु,
पर्यवेक्षकज्यूहरु,
पत्रकार मित्रहरु,
महिला तथा सज्जनवृन्द ।

.....

नेपालका न्यायाधीशहरुको यो गरिमामय सम्मेलनको भव्य समुद्घाटन समारोहमा मन्तव्य प्रकट गर्ने अवसरका लागि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । सम्मेलनले तय गरेको नारा “न्यायपालिकाको स्वतन्त्रता : न्यायिक सुशासन हाम्रो प्रतिवद्धता” मुताविक सम्मेलन सफल बनोस् र सम्मेलनले पारित गर्ने घोषणापत्रले नेपालको न्याय प्रणाली र समग्र न्यायालयको श्रीवृद्धिमा योगदान पुर्याउन सकोस् भन्ने अपेक्षासहित सम्मेलनको पूर्ण सफलताका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

नेपालको संवैधानिक इतिहास र लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थासँग सापेक्षरूपमा न्यायिक इतिहासको विकास हुँदै आएको यथार्थ हामी सबै सामु छर्लङ्ग छ । धेरै अग्रज न्यायकर्मीहरुको समर्पण र निष्ठाबाट

नै न्यायालयको यो धरोहर खडा भएको हो । यो निष्ठाको धरोहरलाई अझ अग्लो र बलियो बनाउने मात्र जिम्मेवारी हामीसँग रहेको छ । गतिशीलता दिनु पर्ने दायित्व हामीसँग छ । यो घडीमा मुलुक संवैधानिक रुपान्तरणको नयाँ अध्यायमा प्रवेश गरेको छ । संघीय संविधान कार्यान्वयनको नयाँ परिवेश छ । शासन प्रणालीले नयाँ जग हाल्ने क्रममा छ । संघीयता आफैमा हाम्रा लागि नयाँ अभ्यासको रुपमा रहेको छ । राजनीतिक एवं संवैधानिक परिवर्तन र परिवर्तित व्यवस्थालाई संस्थागत गर्ने क्रममा राज्यका सबै निकाय र शासकीय प्रबन्धका सबै सरोकारवाला पक्षको सजग, संयम, समन्वयात्मक र सकारात्मक योगदानको अपेक्षा राखिन्छ । हामी पनि अहिले सोही चरणमा रहेका छौं ।

संविधानको संरक्षक र नागरिक स्वतन्त्रताको पहरेदार निकायको रुपमा कानूनको शासन प्रवर्द्धन गर्ने दिशामा विगतदेखि नै न्यायालयले निर्वाह गरेको भूमिका सदैव स्मरणीय रहेको छ । संवैधानिक परिवर्तन भई न्यायिक अधिकारको विशिष्टिकरण र विकेन्द्रीकरण भएको सन्दर्भमा सो अधिकारको सार्थक प्रयोगको अपेक्षा वैधानिक अपेक्षाको दायरा भित्र पर्दछ । संवैधानिक मूल्य र संविधानले आत्मसात गरेका मूल भावना एवम् संविधान निर्माणको पृष्ठभूमिले नै हामीलाई सुखद र परिकल्पित गन्तव्यमा पुर्याउन सक्दछ ।

नेपालको कानून प्रणालीमा मुलुकी अपराध संहिता समेतका नयाँ कानूनहरूले नयाँ अध्यायको प्रारम्भ गरेकाछन् । निककै लामो समयको प्रयत्नपछि जारी भएका यी संहिताहरू मुलुकको सामाजिक संविधानको रुपमा रहेका छन् । कार्यान्वयनको यो ८१ महिनाको अवधिमा संहिताहरूले आत्मसात गरेका नयाँ मूल्य मान्यता र विषयहरूको कार्यान्वयनको क्रममा केही सकारात्मक परिसूचकहरू पनि देखिन थालेका छन् । केही समस्या र चुनौती पनि देखिएका छन् । स्रोत साधन र पूर्वाधारको अभाव वा विभागीय धारणा वा दृष्टिकोणको आग्रहबाट माथि उठेर नयाँ कानूनको कार्यान्वयनबाट नयाँ सामाजिक परिवेश निर्माण गर्नु पर्ने दायित्व हामीसँग छ । त्यसैले अब आरोप प्रत्यारोपबाट कुनै विन्दुमा पुग्न सकिदैन । अब कानून कार्यान्वयनमा रचनात्मक प्रतिस्पर्धा गर्ने दिशामा क्रियाशील होऔं । नयाँ कानूनको कार्यान्वयनमा यस्ता विषय स्वभाविक मानी अपराध अनुसन्धान, अभियोजन र न्याय सम्पादन प्रक्रियामा सबै साभेदार निकायहरूले कानूनले बोकेको मूल्य अनुरूप अगाडि जान सक्ने गरी साभा प्रयासको आवश्यकता बोध गरौं र समान धारणा बनाउन अधि बढ्ने अठोट गरौं ।

राजनीतिक रुपान्तरणको प्रक्रियामा विगतमा भएका विभिन्न परिघटनाहरूलाई संक्रमणकालीन न्यायका मान्य सिद्धान्त र स्वीकृत मापदण्डका आधारमा टुंगोमा पुर्याउनु पर्ने संवैधानिक प्रबन्ध, न्यायिक मार्गनिर्देशन र राजनीतिक प्रतिवद्धताको कार्यान्वयन मार्फत दिगो शान्तिको अवधारणा हासिल गर्ने निरन्तर प्रयास निष्कर्ष तर्फ अधि बढेको व्यहोरा सबैमा विदितै छ । यसलाई तार्किक निष्कर्षमा पुर्याउन सबै पक्षको संयमतापूर्ण र सकारात्मक सहयोग अपेक्षित रहेको व्यहोरा निवेदन गर्दछु ।

लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र संविधानवादका सिद्धान्तको व्यावहारिक प्रयोगका लागि संविधानले स्वतन्त्र, सक्षम र निष्पक्ष न्यायपालिकाको परिकल्पना गरेको छ । यथार्थमा न्यायिक स्वतन्त्रताले निर्भयताको अपेक्षा राख्दछ । यसभित्र कुनै राग, द्वेष, आशक्ति, स्वार्थ वा आग्रह

जस्ता विषय अटाउदैनन्, जसले न्यायालयको गरिमा र साखलाई चुनौती दिने गर्दछन् । सतहमा गरिने न्यायालय एवम् न्यायकर्मी विरुद्धका फितला टिप्पणीहरूले व्यावसायिक नैराश्यतामात्र पैदा गर्दैन, न्याय प्रणालीको उच्च धरोहरप्रति नै जटिल प्रश्न उठाउने गर्दछ । त्यसैले न्यायलयप्रतिको जनविश्वासलाई अकिञ्चनरूपमा कायम राख्नु, अझ सो को प्रवर्द्धन गर्नु हामी सबैको परम दायित्व भित्र पर्दछ ।

न्यायालय भित्रैबाट र यसका सरोकारवाला निकायहरूबाट न्यायिक स्वतन्त्रताको जगेर्ना गर्न र न्यायिक जनविश्वास विस्तार गर्न सकारात्मक क्रियाशिलता आवश्यक पर्दछ । स्वार्थपरक दृष्टिकोणका शिकार भएका धृतराष्ट्रको अवसानको महाभारतको प्राचीन गाथाबाट सिकेको पाठलाई हामीले शासकीय व्यवहार तथा प्रबन्धमा निरन्तर स्मरण गरिरहनु पर्ने अवस्था छ । यी सबै सन्दर्भमा उत्तराधिकारको विश्लेषण होइन, गुणवत्ताको मूल्यांकन गरौं ।

नेपालको न्यायिक इतिहासमा बेलाबखतमा प्रकट भएका केही अनपेक्षित घटनाक्रमहरू इतिहासको कालखण्डमा विलुप्त हुने गरी अगाडि बढ्नु पर्ने र किमार्थ त्यसको परिवेशको पुनरावृत्ति नहुने गरी न्यायालय भित्रका र यसका सरोकारवाला निकायहरू क्रियाशील हुनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

न्यायिक जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने क्रममा भएका अस्वभाविक र विचलनयुक्त कार्यहरू न्यायिक स्वतन्त्रताको आवरणमा संरक्षित हुन दिनु हुदैन भन्नेमा कसैको पनि विमति रहदैन र रहनु हुदैन । यो अवसरमा न्यायिक अनुशासनको उच्चतम अभ्यास अन्य निकायका लागि समेत अनुकरणीय हुन सकोस् भन्ने अपेक्षा राख्दछु ।

नेपालको न्यायालयको इतिहास समग्रतामा गर्विलो नै छ । न्यायिक नेतृत्वमा पुगेका सबै मानिस अग्ला छैनन् र नेतृत्वमा पुग्न नसकेकाहरू सबै मानिस होचा पनि होइनन । यो त वहाँहरूको कर्मको फल हो ।

न्यायक्षेत्रको महत्वपूर्ण सरोकारवाला निकाय महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको तर्फबाट न्यायपालिकाको यश वृद्धिमा सदैव साथ, सहयोग, समर्थन र रचनात्मक योगदान रहने प्रतिवद्धता प्रकट गर्दछु । न्यायालयबाट पनि सोही बमोजिमको अपेक्षा राखेको छु ।

सीमित सरकारको अवधारणाभित्र राज्यका सबै अंग, निकायहरू संवैधानिक सीमामा रहनु पर्दछ, भन्ने विषयमा कुनै विवाद हुनु हुदैन । सबै निकायहरू संवैधानिक परिधिभित्र उत्तरदायी र जवाफदेही हुनु पर्दछ । शक्तिपृथकीकरण तथा नियन्त्रण र सन्तुलनको सिद्धान्तले संवैधानिक परिसिमालाई किटान गरिदिएको छ । कुनै पनि निकायलाई यो अवधारणा विपरीत कार्य गर्न स्वच्छन्दता प्राप्त हुन सक्दैन भनी न्यायालयले वारम्बार प्रकट गरेको दृष्टिकोण सबैका लागि उत्तिकै कठोरतापूर्वक लागू हुने मानिन्छ । सम्पूर्ण राज्य संयन्त्र यो संवैधानिक सिद्धान्तले बोकेको अन्तर्यबाट निर्देशित हुनु पर्ने मान्यतामा अविचलित हुनु पर्दछ ।

सार्वजनिक सम्पत्ति संरक्षणको विषय सबैको साझा चासो, सरोकार र दायित्वको विषय हो । अपवादको रूपमा न्यायिक प्रक्रियामा आई पुगेका यस्ता विषयको कोही पनि पक्ष र विपक्ष हुनु हुदैन भन्ने

मान्यतामा हामी सबैको साझा धारणा विकास गर्नु अपरिहार्य छ । यस्तै मानकका आधारमा कुनै पनि संस्था वा संरचना उपर विश्वास अविश्वासको आधारशीला निर्माण हुने गर्दछ । यो प्राविधिकपन भन्दा माथि उठेको विषय हो । यसले औचित्यको समेत खोजी गर्दछ । यो स्वभाविक छ कि कुनै पनि अंगको नेतृत्वले आफ्नो गर्विलो इतिहासको अपेक्षा राख्दछ । तर इतिहासले अपेक्षा होइन कर्म हेर्दछ भन्ने पाठ समयले हामीलाई राम्ररी सिकाएर गएको छ ।

न्याय, शान्ति र विकास एक अर्काको अन्योन्याश्रित रहेकाछन्, यी राज्य व्यवस्थाको गतिशिलताका द्योतक हुन् । विकासका क्रियाकलाप र स्रोत परिचालनको विषय प्राविधिक विषयमात्र होइन । राज्यको जिम्मेवारी र विश्वासनीयताको विषय पनि हो । यसले पार्ने दिर्घकालिन प्रभावको आँकलन गर्नु अपरिहार्य हुन जान्छ । कुनै एकांकी दृष्टिकोण बोकेर राज्य व्यवस्थाको सञ्चालन संभव हुदैन । कानून र दण्ड व्यवस्था सही कार्य गर्नका लागि साधक र गलत कार्य गर्नका लागि बाधक हुन् । त्यसैले विकास प्रक्रिया सञ्चालन सम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयन र व्याख्यामा यो मान्यतालाई आत्मसात गरिने विश्वास गरिन्छ ।

सुरक्षाको प्रत्याभूति बेगर स्वतन्त्रताको उपभोग गर्न सहज हुदैन भन्ने संसारले सिकाएको पाठ हामीले पनि ग्रहण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । सार्वजनिक शान्ति र व्यवस्थाको प्रभाव समग्र शासकीय प्रबन्धभीत्र पर्दछ । यो विषय सरकारको जिम्मेवारीको विषय त हो नै तर यसको संवेदनशीलतालाई अभि दायित्वको रूपमा आत्मसात गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

न्यायिक सक्रियताले नेपालको कानून प्रणालीको प्रगतिशील रूपान्तरणमा पुर्याएको योगदान कसैले अवमूल्यन गर्न सक्ने अवस्थामा छैन । संकटको समयमा पनि न्यायालयले निर्वाह गरेको अभिभावकीय भूमिका गर्वका साथ स्मरण गर्न सकिने अवस्था छ । कतिपय त्यस्ता फैसला र आदेशहरु हाम्रो सिमाना भन्दा बाहिर पनि चर्चाका विषय बनेको हामी सबैलाई जानकारी छ । न्यायिक आत्मसंयमका अन्तरनिहित सीमालाई दृष्टिगत गरेर नै न्यायिक सक्रियताको प्रयोग सान्दर्भिक र सफल भएको विगत हामीसँग रहेको छ । कोरा कल्पनावादी दृष्टिकोण वा पुरातनवादी मनोविज्ञानबाट कानूनका अक्षरहरुले जीवन्तता पाउन मुश्किल हुन्छ । त्यसैले यथार्थवादी मूल्य बोकेर कार्यक्षेत्रमा क्रियाशील हुने आदर्शलाई अंगिकार गरौं भन्ने प्रस्ताव गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा, छिटो, छरितो र प्रभावकारी न्याय प्रणालीको निर्माणका लागि न्यायालयबाट गरिने सुधारका कार्यहरुमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको सकारात्मक भूमिका रहने कुरामा पुनः प्रतिवद्धता प्रकट गर्दछु । यो सम्मेलनले समग्र न्यायिक क्षेत्रको सुधारका लागि मार्गदर्शन गर्नेछ र नेपालको न्यायिक इतिहासमा यो सम्मेलन एउटा अविस्मरणीय अवसरको रूपमा चित्रित हुने छ भन्ने अपेक्षा राख्दै विदा चाहन्छु ।

धन्यवाद ।